

A BUDEME SI ŠEPKAŤ

SLOVENSKÉ
KOMORNÉ
DIVADLO

Eva Gašparová, Jana Olhová, Naďa Jelušová, Lubomíra Krkošková

SLOVENSKÉ KOMORNÉ DIVADLO V MARTINE
UVÁDZA V SLOVENSKEJ PREMIÉRE

A budeme si šepkať

autori konceptu

KAMIL ŽIŠKA

ZUZANA PALENČÍKOVÁ

dramaturgia

ZUZANA PALENČÍKOVÁ a. h.

scéna

TOM CILLER a. h.

kostýmy

MARIJA HAVRAN

hudba

JOZEF VLK

pohybová spolupráca

STANISLAVA VLČEKOVÁ

réžia

KAMIL ŽIŠKA a. h.

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Ľubomíra Krkošková, Eva Gašparová, Naďa Jelušová, Jana Olhová

OSOBY A OBSADENIE

Hana Gregorová

NAĎA JELUŠOVÁ

Ľudmila Podjavorinská

LUBOMÍRA KRKOŠKOVÁ

Elena Maróthy-Šoltéssová

JANA OLHOVÁ

Terézia Vansová

EVA GAŠPAROVÁ

Predstavenie vedie Janka Nosálová
Text sleduje Darina Mázorová
PREMIÉRA 27. 3. 2009 v Štúdiu
Tretia premiéra divadelnej sezóny 2008/2009
527. premiéra Slovenského komorného
divadla v Martine

*Hľadáme kontinuitu.
Hľadáme ozajstné dejiny.*

Centrá na Slovensku neboli nikdy v kameňoch, v budovách či v inštitúciách, ale odjakživa v ľuďoch. V mužoch a rovnako aj v ženách.

Pri štúdiu životov štyroch žien spisovateľiek sme sa akosi konkrétnejšie dotkli našej histórie. Priložili sme prst na tep živých dejín žitých životov. Intenzívnych životov. Malé osobné vojny bez dátumov. Obyčajné pondelky, utorky, stredy...

V našej izbe sa stretli štyri rôzne prírody, štyri temperamenty, štyri mentálne svety, štyri autentické prehovory. Štyri zranené ženy, ktorých cesta bola obdivuhodná práve preto, lebo bola odstredivá.

Očarila nás originalita ich životov, intenzita ich konfliktov, prítomnosť smrti, ku ktorej boli tak blízko.

Ako keď sa do pece dá železo, aby úplne premenilo svoje skupenstvo a dalo sa dokonalejšie tvarovať.

Charizmy našich štyroch žien boli také silné, že sme nemali inú možnosť, len o nich vyrozprávať príbeh na javisku, aby sme sa z toho nebezpečne silného očarenia vyliečili, pretože každý pochopeňý príbeh lieči.

Kamil Žiška a Zuzana Palenčíková

Lubomíra Krkošková, Eva Gašparová, Nada Jelušová

*„Lebo majstrovské diela
nie sú jedinečné a osamelé plody;
sú výsledkom dlhoročného
spoločného myslenia,
myslenia ľudského celku,
takže za jedinečným hlasom
sa skrýva skúsenosť masy.“*

Virginia Woolfová, *Vlastná izba*, 1928

Čo sa skrýva za ženskými menami – Hana Gregorová, Ludmila Podjavorinská, Elena Maróthy-Šoltésová, Terézia Vansová, letmo spomenutými v dejinách slovenskej literatúry? Aký význam majú tieto autorky pre nás dnes? Čo z nich zostalo v našej kultúrnej pamäti? Kráčame po uliciach, ktoré nesú ich mená, ale nevieme o ich „obyčajných“ osobitých životoch takmer nič. Čítaním ich spomienok, korešpondencie, autobiografických a memoárových črt či tvorby zisťujeme, že prežili veľmi intenzívny život – intenzívny v radosi aj v bolesti. Intenzívny v tom, ako sa neuzatváral do seba, ale pôsobil odstredivo. Intenzívny v rozmanitosti, inakosti, originalnosti. Ich život sa potom intenzívne sublimoval do ich tvorby – poézie, zápiskov zo života detí, poviedok, románov či memoárov. Jednoducho, nemohli o ňom nepísať.

Jana Olhová

kapitola prvá

VZDELANIE

Všetky štyri spisovateľky boli tak trošku divné „Marky Netrebasi“. Obsedantne túžili po vyššom vzdelaní, ktoré sa im samozrejme nedostalo, pretože dobové predsudky bránili širšiemu školskému vzdelávaniu dievčat. Dokonca bolo považované za priam škodlivé, pretože ženy odvádzať od pracovných povinností a dovádzalo vraj k záhalke a priveľkým nárokom. A tak im neostávalo nič iné, len sa samovzdelávať. Čítať a učiť sa bolo pre nich takou žiadostivou potrebou, ako hladnému jesť a smädnému piť. Elena Maróthy-Šoltésová (1855 - 1939) vychodila ľudovú školu v Luboreči. Potom rok študovala maďarský jazyk na maďarskom dievčenskom inštitúte v Lučenci a nemecký jazyk vo Veľkej na Spiši. Túžila sa stať učiteľkou. *„Starej mamke sa zdalo byť veľmi nezmyselnou vecou, že mala by som sa trápiť učiteľovaním, keď sa môžem vydať.“* Učiteľkou by bola odvrátená od vydaja a rodinného života, v ktorom aj jej otec videl jedinou možnosť spokojnosti pre ženu. Terézia Vansová (1857 - 1942) získala základné vzdelanie doma, na evanjelickej fare vo Zvolenskej Slatine. Iba v dvanástom roku ju rodičia dali na výchovu do dievčenských ústavov. Rok strávila v Banskej Bystrici, kde sa zdokonalila v nemčine, druhý rok v Rimavskej Sobote, kde si osvojila maďarčinu. Tým sa jej štúdium skončilo. Nepomohlo ani orodovanie profesora Fábryho v Rimavskej Sobote, ktoré Vansová spomína: *„Pán farár, nak dajú to dievča ďalej učiť, bude skvele napredovať a môže sa stať samostatnou.“* Apíkovi sa to páčilo, lebo bol presvedčený, že je to výsledok jeho výchovy, na ktorej si veľmi zakladal, ale mamička sa zhrozila a povedala: *„Nie, nie, ja nechcem učenú dcéru!“* No sama bola na ten čas neobyčajne vzdelaná. Musela kdesi počuť alebo čítať o akejsi emancipovanej nestvore. Ľudmila Podjavorinská (1872 - 1951) sa narodila v učiteľskej rodine v Bzinciach pod Javorinou. Učila sa tak hravo, že už v dvanástom roku mala širší obzor v slovenskej a českej literatúre a veľkú zásobu cudzích slov. Časté choroby – očný neduh a silné bolesti hlavy jej zabránili ďalej študovať. *„A tak so žiaľom som videla, že moju vedychtivosť musím kojiť sama čítaním a domácim vzdelávaním sa – a prichytila som sa každej litierky a vsala do seba všetko, čo*

môj duševný obraz mohlo rozšíriť. Sama naučila som sa čítať po nemecky a po rusky a v bratovej domácnosti (starší brat bol merníkom pri Tise a mal za ženu Maďarku) po maďarsky tak, že môj brat, tuhý „Maďar“, bol so mnou úplne spokojný.“

Hana Gregorová (1885 - 1958) získala základné vzdelanie v Martine. Po štyroch meštiankach nemohla ísť ďalej študovať, aj keď ju profesorský zbor odporučil do učiteľského ústavu na štipendium, aby nezanedbala svoj talent. Štúdium sa stalo jej najväčším možným šťastím, ktoré si nemohla dožičiť. Veď doma – vo farbiarskej rodine, bolo treba každých robotných rúk. Rodina čoraz častejšie nachádzala v skrini pod bielizňou ukryté knihy, ktorých vplyv sa začal podozrivo prejavovať.

Lubomíra Krkošková

Jana Olhová, Eva Gašparová, Naďa Jelušová

Lubomíra Krkošková

kapitola druhá **TAJNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE**

Trávenie času nad knihou a učením bolo všeobecne považované za lenivosť a márnenie času. Preto museli byť naše dámy veľmi vynaliezavé a naučiť sa robiť paralelne viac činností – pracovať aj čítať. Šoltésová čítavala učupená medzi apovou skriňou a piečkou, zastretá županom alebo nejakým kobercom, aby ju nebolo vidno. Do sukne si všila priestranné vrečko, kde skrývala knihu, ktorú si v príhodnú, ale aj nepríhodnú chvíľu vytiahla. Jednou rukou mútila maslo, druhou čítala. Gregorová čítala pri škrabaní zemiakov. Podjavorinská veršovala pri miesení cesta. Prichytenie pri čine však malo neblahé dôsledky. Za všetky odcitujeme Podjavorinskú, ktorá vo svojom životopise píše: *„Rodičia sa najmenej tešili z mojich písáčiek. A keď som pätnásťročná napísala svoj prvý lúboštný verš, mama len tak, že ma nedala kľačať na polienko. Dostala som poriadnu kázeň. A keď rodičia neskôršie zbadali, že celé noci píšem alebo blúdím po záhrade, dívam sa na hviezdy a načúvam spevu slávikov, presťahovali ma z mojej osobitnej izbičky k matke. To bola pre mňa veľká rana. Vo dne nebolo k písaniu ani veľa času, ani pokoja. Rodičom šlo o to, aby som nepísala. Neuveriteľné, ale v tom čase nadanejšia žena bola považovaná akoby za nie normálnu.“*

kapitola tretia

RODINNÝ KRB

Okrem Podjavorinskej sa všetky tri vydali. Elena Maróthy-Šoltéssová mala iné predstavy o svojom živote, aj o osobe svojho nastávajúceho. „*Vydať sa, len aby som bola vydatá, a byť potom vo večitom väzení? Vôbec, ak sa mám vydať nie po chuti, len zapriahnuť sa do starostí, trápení a večitej roboty, volím radšej nevydať sa.*“ Nestalo sa tak. Roku 1875 sa z rozumových dôvodov a po vážnych rozhovoroch so svojim otcom vydala za kupca Ľudovíta Šoltésa, Slováka z Martina. Zavážilo aj to, že sa tak dostane do vtedajšieho kultúrneho a politického centra. Aj mestská domácnosť potrebovala veľa času a námahy, takže jej neostávalo dostatočného času na čítanie. Tým menej ho bolo na písanie, ktoré vyžaduje nerušený pokoj. „*A keď potom prišli deti (Elenka sa narodila roku 1876 a zomrela roku 1884, Ivan sa narodil roku 1878 a umrel roku 1912), dostavil sa s nimi i známy, od opatery detí neodlučný, matke úplného oddychu a celkom bezstarostných chvíľ neprajúci nepokoj.*“ Inšpirovaná roztomilosťou a originalitou svojich detí, začala si večer, keď pospali a jej muž odišiel do kasína, zaznačovať do zošita denné príbehy s nimi. Nejedna večer jej z ruky vypadlo pero od únavy. Osobný žiaľ a bolesti nad stratou detí (neskôr aj muža, ktorý zomrel roku 191) si liečila neúnavnou tvorivou, redakčnou a spolkovou prácou. Strata najbližších ju naučila nájsť v sebe aj iný zmysel života, ako len v rodine, naučila ju byť spokojnou aj bez šťastia.

Terézia Vansová sa vydala za evanjelického farára Jána Vansu, ktorý bol od nej o 11 rokov starší. Pôvodne si chcel zobrať jej sestru Milku. Dievča jeho mladých snov sa však vydalo za druhého, tak ostala aspoň jej mladšia, „bledšia tóňa“. Prvý raz sa videli vo februári 1875, v máji už mali zasnuby. Vansová o sebe hovorí, že sa vydala mladá (osemnásťročná), neznalá, telesne i duševne nevypelá. „*Prvé dni našej samoty (v Lomničke medzi nemeckým obyvateľstvom, kde bol Vansa farárom) boli smutné, najmä pre mňa, keď prišla otázka o varení a spravovaní malej domácnosti. Neraz som zastala: čo variť a ako variť? Ej, veru by si jedna zo seniorových pekných dcérušiek túto*

otázku ani nepredložila, ale ako zrejmu vec ľahko vyriešila – alebo aj iné, z tých vzorne vychovaných spišských slečínok, ktoré sú známe ako výborné gazdinky a príkladné matky, ženy a všetko ...“ V auguste roku 1876 sa im narodil syn Ľudovít. Pôrod Vansová takmer neprežila. Nemohla mať viac detí, čo bolo, ako píše, jej ideálom. Jedináčik však chorľavel a na prvý jarný deň 1881 zomrel. Od jeho smrti trpela hystériou, ktorú sa snažila premáhať neúnavnou prácou. Život jej utrzil ďalšie rany. Muž začal trpieť mániodepresiou a vyžadoval si neprestajnú operateru. Keď sa jeho choroba zhoršila, musela sa dokonca vzdať redaktorskej práce. Tak sa u nich v dome striedala veselosť s mučivou náladou. Vansa – evanjelický kňaz spáchal samovraždu roku 1922.

Hana Gregorová – chudobné dievča „skazené knihami“ – sa vydala za Jozefa Gregora-Tajovského roku 1907 z lásky, aby mohla žiť duševnejšie a že je spisovateľ. Tešila sa na čítanie kníh v jeho dome. Včas poznala, že manželstvo nie je preto, aby si „žena slobodne sadla ku knihám“. Veľmi skoro sa začali prejavovať ich vzájomné konflikty, ktoré pramenili z rozdielnosti ich pováh. Tajovský túžil žiť životom jednoduchého sedliaka a v duchu Rousseaua často utekal od ruchu verejného pôsobenia vo veľkomeste do prírody. Podporoval ju v ďalšom vzdelávaní, pod jeho vplyvom začala písať. Lenže súčasne cítil v nej súpera, ktorý ho okráda – ako sa domnieval – o bezvýhradnú ženskú odovzdanosť a absolútnu oddanosť: „Mne je úzko, že ľúbiš viac svet, vedomosti, štúdium ako mňa. Naše manželstvo je prvou obeťou emancipácie.“ Obidvaja mali na manželstvo absolútne nároky. Gregorová v jednom liste Tajovskému píše: „Problém nášho manželstva je, že chceme čosi vyššieho, že sa vymaňujeme spod šablóny manželstiev všedných, že predstavujeme manželstvo snád' budúcich vekov, ale ešte nemáme dost' sily na to a každý nevšednejší ťah draho platíme. Je to i preto, že okolie, v ktorom žijeme, je malicherne otravné pre také manželstvo.“ Silno prežívali osobné konflikty, ale vďaka vzájomnej úcte a dôvere ich manželstvo trvalo cez tridsať rokov. Roku 1915 sa im narodila dcéra Dagmar.

Ľudmila Riznerová - Podjavorinská prežila celý svoj život v rodisku a od roku 1910 (keď jej otec odišiel na dôchodok) v Novom Meste nad Váhom. Nevydala sa. V interakcii s mužmi

bola plachá a nesebavedomá, čo vyplývalo z jej tichej, introvertnej, do seba zahĺbenej a uzavretej povahy. Už od detstva v sebe chovala zvláštny pocit sebakopodceňovania a odstrčenosti.

Dokresľujú to aj jej listy. „Ešte ako dieťa namyslela som si, že mne súdno byť večne odstrčenou, že som akýmsi votrelcom v živote, že ma nikto nikdy rád mať nemôže – slovom, už ako dieťa bola som veľmi nešťastná sama v sebe. Ľudí stránila som sa, aby – ako som si myslela – usporila im pohľad na mňa, ba i teraz ešte radšej uzavriem sa, ba možno riečiť, vyvieram z každého kruhu, bo obávam sa, že v tvári každého čítať budem ten výraz sústrasti, ktorý mi je tak neznesiteľným.“

Verila vo vysoké ideály lásky a často sa pravdepodobne v mužoch sklamala.

„Avšak iste by ste ma vysmiali, keby ste vedeli, ako ja zmýšľam o mužských! Ja v každom spatrujem stelesnené cnosti, v každom vidím vysokého a cítim sa pri tom tak nízkou ...a keď vidím, že žiadam nemožnosti, že predstavy moje boli klamné, reflexie prehnané – tu zanevriem naňho a hotová som zaplakať nad celým svetom, že v ňom tak málo dobrého, krásneho, a hotová som nenávidieť celý svet, cítiac sa pri tom sama tak zlou a nízkou.“

Z jej korešpondencie cítiť zvláštnu ambivalentnosť jej pocitov. Na jednej strane sa cítila „šťastná vo svojej samote, uzavrenosti a obmedzenosti.“ Na druhej strane ju samota a pustovnícky život užierali a ona upadala „do akejsi strnulosti citov, do nebezpečnej letargie. Nič ma neteší, nič ma nezaujíma a vtedy najradšej bola by som tam v hrobe, hlboko, hlboko...“

Jana Olhová, Naďa Jelušová

kapitola štvrtá

PRÁCA, PRÁCA, PRÁCA

TVORBA, TVORBA, TVORBA

Všetky štyri ženy boli spoločensky činné a tvorivé i popri únavnej práci v domácnosti. V každej voľnej chvíli sa oddávali spisovateľstvu, aj keď ich často od toho odrádzali tí najbližší, aj keď sa nemohli úplne sústrediť, aj keď nemali vlastnú izbu či dokonca ani písací stôl. Písali teda úchytkom, keď sa im podarilo odskočiť „od zápražky“. Hlavne v zime, najmä v noci. Vansová napísala svoje prvé práce na klavíri, staromódny sekretár dostala až neskôr. V dome musela „*všetko sama konať: variť, izby riadiť, záhradu pestovať a mliekárstvo prevodzovať*“, takže od piatej ráno až do pol desiatej večer mala vždy dosť a dosť práce a na písanie ostávala už len noc. Dokonca uvažovala, že sa milého pera vzdá, pretože „dvom pánom“ (tvorbe aj domácnosti) slúžiť nemožno. Šoltésová zápasí s podobnou skúsenosťou a zveruje sa v liste Vansovej... „*v lete ani len k čítaniu neprídem, nie to ešte k písaniu*.“ Po rokoch píše Timrave: „...*Nepíšem, čiže nepísala som oddávna z tej jednoduchej príčiny, že nestačím. (...), lebo domáce práce, hoci máme malú domácnosť, nikdy nenechajú nerušený pokoj, aký by som k písaniu potrebovala. Málo pokoja, málo času, málo samoty. Ved' viete, aký je život v tom menovite pre ženu neúprosny. Ten potrhaný, zvyšný od práce čas potom trhano vynakladám na zavedenie spolkových a redaktorských vecí. Svoje idey spracovať by som už vari ani nevedela*.“ Možno len Podjavorinskej bolo dopriate mať najviac času na sústredenú tvorbu (hoci aj ona v listoch písala, že býva veľmi zamestnaná – starostlivosťou v rodičovskom dome – a málokedy si môže dopriať dostatok času k písaniu). Roku 1947 však napísala: „*A opustenou, čo som i sama, nie som. Samota je mojím živlom, ako má ním byť každému tvoriacemu človeku*.“

Ľudmila Podjavorinská svoje básne, besednice, humoresky, poviedky, balady, povesti uverejňovala pod rôznymi pseudonymami – Nechtík, Ľudmila Ružodolská, Damascéna, Ľudmila

Podjavorinská. Už pri prvých básňach vzbudila veľký obdiv u Jozefa Škultétyho. Pôsobila ako zjav – dievča bez škôl, bez životných skúseností a produkuje práce, ktoré získali veľmi pozitívne kritické ohlasy. Vajanský ju verejne uznal a označil za „veľký lyrický talent“ a jej uverejnený fragment *Prelud* označil za jednu z najlepších slovenských básní. Podjavorinská bola prvou slovenskou poetkou, ktorej knižne vyšla básnická zbierka – *Z vesny života* (1895). Prekladala Puškina a práve pod vplyvom Puškinovho Eugena Onegina napísala svoju prvú veršovanú epickú báseň *Po bále*. Hviezdoslavovi ňou spôsobila „pôžitok non plus ultra“ (z listu Škultétymu). Veršované skladby (napísala ich spolu štyri) predstavujú vrchol jej tvorby a *Mária z Magdali* je radená dokonca k vrcholom slovenskej epiky. V našej kultúrnej pamäti je najznámejšia tvorbou veršov a próz pre deti a mládež.

Terézia Vansová písala okrem poézie, noviel, divadelných hier (pre ochotníkov v Tisovci) a románov aj cestopisy, biografie či prekladala z češtiny Boženu Němcovú. Vyдалa kuchársku knihu,

kde zozbierala vyše deväťsto receptov. Bola priekopníčkou ženského románu. *Sirota Podhradských* (1889) je prvý ženský román v slovenskej literatúre napísaný ženskou autorkou. Román si získal pozitívne kritické aj čitateľské ohlasy. Vajanský napísal, že je to: „dielo prepracované pilnosťou nevšednou a láskou

k veci ideálnou a talentom veľmi vynikajúcim na naše dni“. Slovenské inteligentné ženy tak už neboli odkázané len na nemecké sentimentálne romány. Inšpiratívne sú aj jej memoárové práce o matke a manželovi, z ktorých sa nepriamo dozvedáme tiež o jej vlastnom živote: *Životopis Terézie Medveckej, rod. Lange* (1910); *Môj muž* (Ján Vansa, 1938). Sama nikdy nechcela byť svojím vlastným životopiscom. Roku 1898 sa odhodlala redigovať prvý slovenský časopis pre ženy – *Dennicu*. Jej existenciu musela neustále obraňovať. Ona aj *Dennica* boli vystavené ironickým poznámkam, predsudkom a nepatričnej kritike. *Dennicu* považovali za „*orgán zlovestnej emancipácie*“. Ženský časopis vraj ohrozoval prirodzené poslanie ženy v rodine. Prorokovali, že tretie číslo nevyjde a nakoniec z tristo exemplárov vyrástla na tritisíc. Vychádzala takmer dvadsať rokov (do roku 1914) a prinášala rady pre domácnosť a kuchyňu, články týkajúce sa výchovy detí, mravné úvahy (tu často prispieval Ján Vansa), správy o činnosti a úspechoch vzdelaných žien z celého sveta, ale aj beletristické a básnické práce. Podjavorinská redigovala básnické príspevky – prvotiny, Šoltésová prispievala vážnymi úvahami. Zásluhou *Dennice* sa slovenské ženy naučili čítať nielen beletriu, ale aj odbornejšie články.

Tak ako Podjavorinskú v súčasnosti vnímame hlavne cez jej literatúru pre deti, Vansová sa nám spája s *Dennicou*, Elena Maróthy - Šoltésová je v našej kultúrnej pamäti zapísaná

hlavne ako predsedníčka ženského spolku *Živena* (1894 – 1927) a veľmi angažovaná propagátorka potreby zriadenia „vlastného vychovávateľského ústavu“ pre ženy. Jej túžby sa zrealizovali až po vzniku ČSR. Roku 1919 bola v Martine zriadená vyššia škola pre ženské povolania. Debutovala povestou *Na dedine* (1881). Medzi jej najvýznamnejšie práce patria román *Proti prúdu* (1894), druhý slovenský román po Vansovej *Sirote Podhradských*, ktorý je napísaný ženou – spisovateľkou

a memoáre *Moje deti, dva životy od kolisky po hrob* (1923 - 1924). Roku 1895 jej vyšli prvé úryvky z memoárových zápiskov *Moje deti* pod názvom *Umierajúce dieťa*. Vajanský ich odmietol, lebo fyzický bôľ nepovažoval za úlohu umenia, ktoré musí oblažiť, potešiť, povzniesť. Šoltésová na Vajanského kritiku reagovala v liste Terézii Vansovej: „Kým som tú prácu písala, každé slovo v nej skropila som slzami, nie div teda, že ona slzy vyludzuje... Nechcela som podať vysoké umelecké dielo; vyličila som bôľ materský pri odumieraní dieťaťa, živý a žeravý, aký je v skutku, nie umelecky zmierený.“ Naopak, Jindřich Vodák zaradil tieto jedinečné intímne zápisky medzi najväčšie diela svetovej literatúry. V diele je výraz najkrutejšieho, ale aj najduchovnejšieho žiaľu, najnemilosrdnejšia bolesť sa mení v poéziu. Kniha bola preložená do mnohých európskych jazykov.

Na rozdiel od Šoltésovej, Vansovej a Podjavorinskej, ktoré to u konzervatívnych „otcov národa“ okolo Vajanského nemali síce bezproblémové, no predsa ich prijímali pomerne

kladne, tvorba a účinkovanie Hany Gregorovej vyvolávali nepriaznivé reakcie. Bolo to hlavne pre jej otvorené pomenovanie spoločenskej nespravodlivosti voči ženám a na vtedajšiu dobu odvážne snahy za emancipáciu žien a ich rovnoprávne spoločenské prijatie. Slovo feminizmus už začiatkom 20. storočia používala celkom samozrejme. Debutovala zbierkou poviedok *Ženy* roku 1912, ktoré veľmi podráždili dobovú kritiku a hladinu konzervatívneho martinského malomestského života. V celej svojej tvorbe - v poviedkach, v románe *Čas nezastavíš*, v *Spomienkach*, v publicistických prácach - ale aj v jedinečnej kulturologickej skici *Slovenka pri krbe a knihe* (1929) tematizuje prístup žien k vzdelaniu (podľa nej vzdelávanie ženy neohrozuje jej dobré mravy), kultúrnu zaostalosť slovenských žien, podriadené postavenie a bojazlivú poslušnosť v manželstve.

Lubomíra Krkošková, Eva Gašparová

Naďa Jeluřov, Jana Olhová

kapitola piata

SPONTÁNNE EMANCIPAČNÉ ZJAVY

„Obyčajný, bežný pochop o ženskej emancipácii je natahovaný do krajnej karikatúrnosti. Najpochybnejšie je pod ženskou emancipáciou predstaviť si akýsi bláznivý odboj ženy proti mužovi, čiže proti svojmu ženskému povolaniu: akýsi nezmyselný rozmar u nej, robiť sa podobnou mužovi, fušovať všetečne jeho úlohy a svoje vlastné ignorovať, osobovať si jeho práva bez jeho ťažkých povinností, odoberať mu verejné povolania s namýšľaním, že svet pod ženskou správou stal by sa dokonalejším a podobne. Rozumie sa, že takáto nezmyselná emancipácia bola by na zatratenie, keby sa vôbec mohla seriózne brať. No o tom nemôže byť ani reči, taká emancipácia sama v sebe neobstojí, padne u samej ženy. K tomu ani muž nie je idiotom, že by ju strpel. Ale treba konštatovať, že udržuje sa a silnie v ženskom svete ruch zdravého a mravného smeru, majúci za cieľ v prvom rade dvíhanie ženskej vzdelanosti vôbec, a v druhom napomáhanie ženskej samostatnosti v tom zmysle, aby žene náležitou prípravou bola poskytnutá možnosť v páde potreby počestne vyžiť sa vlastnou silou. Toto snaženie žien, neviem či nesprávne, vari v nedostatku primeranejšieho označenia, tiež nazýva sa ženskou emancipáciou. No táto naskrze nie je príkrým vplyvom ženskej nespokojnej rozmarnosti, márnivosti a sebaaprečňovania, za čo ju radi vyhlasujú jej protivníci, ale je nevyhnutným následkom rozmanitých spoločenských okolností, je stavom bezpochyby nutným, ku ktorému ľudstvo muselo dospieť v postupe svojho vývoja.“

Potreba vzdelanosti pre ženu, zvlášť zo stanoviska mravnosti

Eleny Maróthy-Šoltésová ako príspevok k ženskej otázke, Letopis Živeny II., 1898

„Nemožno mi pominúť bez slova vaše výpady na biednu Dennicu, dajúc jej názov „pokútneho plátku“, za ktorý sa máme hanbiť. Čo sa vonkajšku Dennice týka, pravda, ona nemôže sa rovnať Pohľadom, na to sme príliš chudobní. Ale ona takto ľahšie nájde cestu do chudobných domčekov nižšej meštianskej triedy a do chalúp sedliackych, ako v rúchu skvelejšom... Vy snáď vidíte v Dennici cele iné, než čím je a vlastne má byť, keďže takto ostro napadáte ju, keď temer ešte ničím nebola.“

Zdá sa, že vy hľadáte v nej orgán zlopovestnej emancipácie... A to je veru nie pravda. Musela by som byť hodne mechom uďretá, keby som nevedela, že u nás je pre takzvanú ženskú otázku pole neúrodné. A ja už len pri mojej doterajšej práci zostanem, súc presvedčená, že to, čo má prísť, ja neurýchlim, ani čo by som mala schopnosť, vôľu a prostriedky k tomu, ani neprekazí to pštrosia politika...Keby som Dennicu chcela spraviť orgánom emancipačným, vopred vykrútila by som jej krk u nás... Ale odpustite, faktom je to, že aj ženy rady čítajú a vzdelávajú sa, berú to, čomu rozumejú...“

Na obranu Dennice

Terézia Vansová v liste Jozefovi Škultétymu, 1898

„Na epochálnom zvrate dejín československého národa slovenské ženy s jasotom duší pozdravujú jeho znovuzrodenie. (...) Feministický prúd stavajúci ženu proti mužovi, nezasiahol do duše Slovenky. Lebo nad všetky ciele najsvätejši bol nám záujem národného existovania. Za ním šli sme s mužom ruka v ruke. (...) Československý štát, sťa útvar demokratický, nepochybne dá i žene tie občianske a politické práva čo i mužovi. My ale chceme byť už pri kladení tohto uholného kameňa československého štátu. Prosíme, dovoľte nám zasadiť medzi Vás, byť členmi Národnej rady! Sme verné dcéry slovotvorných otcov a hrdé matky hrdinských synov – sme hodné zasadať medzi Vami!“

Nepovšimnutý manifest slovenských žien Slovenskej národnej rade

Ludmila Podjavorinská Predsedníctvu Národnej rady, 1918

„Na počiatku krásnym bol vzor nábožnej, skromnej, ostýchavej, hanblivej, až otrocky pracovitej, poslušnej pasívnej ženy. Štúrovci k tomu všetkému pripojili požiadavku rozumového rozvoja aspoň k pasívnemu zasahovaniu do vecí verejných. Generácia Hurbana Vajanského hovorí o „umných ženách“, ale pasivitu ešte vždy považuje za ideál. Prví boli hlasisti, ktorí povzbudzovali k aktivite a žiadali pravé vzdelanie s významom pre život vcelku. (...) Moderná žena má byť spolutvorcom s mužom; na akom poli, nerozhoduje, na akom sa stretnú. (...) Mnoho boja stálo, kým bolo docielené pre ženy právo akademického štúdia, istotne ohromná vymoženosť; no, ukázalo sa, že tým problém nie je vyriešený. (...) Žiadali by sme, aby žena akademicky vzdelaná si uvedomila, že je povinná pracovať kultúrne vo svojom okolí a pracovať verejne.“

Slovenka pri krbe a knihe

Hana Gregorová, 1929

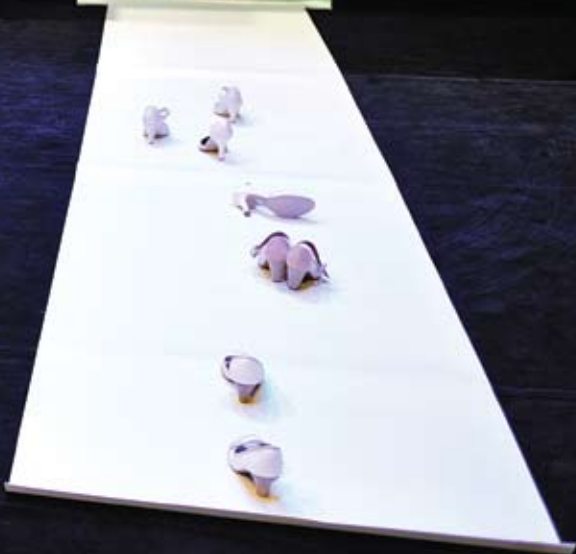
KAMIL ŽIŠKA
(1978)

Absolvoval divadelnú réžiu a dramaturgiu u prof. Vajdičku na VŠMU v Bratislave. Jeho absolventským predstavením bola fraška od Fernanda Crommelyncka *Veľkolepý paroháč*, ktorá bola nominovaná na divadelné ocenenie Dosky 2004 za objav sezóny. Ako režisér, dramaturg, skladateľ, textár či autor spolupracoval s mnohými slovenskými divadlami. Väčšinou si do svojich predstavení skladá aj scénickú hudbu. Roku 1996 založil so svojim kolegom Jakubom Nvotom Túlavé divadlo, do ktorého píše kabaretné texty aj piesne. V Štúdiu L+S uviedli roku 2005 pôvodnú kabaretnú hru *Piano revue* (knižne vyšla v máji 2007), ktorá bola inšpirovaná hrami a osudmi slávnej českej dvojice V&W. Ich najnovším projektom je kabaretné pásmo humoristických postrehov na tému minulého storočia *Kabaret neprebudených*. Pre Divadlo Ludus autorsky a režijne pripravil inscenáciu *Čiernobiele srdce Charlieho Chaplina*, ktorá bola nominovaná na Dosky 2007 za najlepšiu hudbu a objav sezóny a získala hlavnú cenu Zlatý Gunár na festivale Kremnické gagy. Inscenácia *Canto Hondo (hlboká pieseň o nej...)* v alternatívnom divadle ElleDanse v Bratislave, ktorej bol spolurežisérom (so Šárkou Ondrišovou) a spoluautorom hudby (spolu s Jozefom Vlkom) získala ocenenie Dosky 2008 za najlepšiu inscenáciu, réžiu a hudbu sezóny. Obe tieto inscenácie mohli martinskí diváci vidieť na festivale Dotyky a spojenia. S martinským divadlom spolupracuje po druhý raz. Roku 2005 tu režíroval rozprávku *Cisárove nové šaty*.

Scénu, stavbu, osvetlenie, zvuk,
rekvizity, kostýmy a parochne
pod vedením Petra Klaudínyho
a Vladimíra Kubisa realizovali:
Mária Brachňáková, Zuzana
Jankesová, Marta Kalinová,
Nina Malková, Soňa Mušáko-
vá, Anna Paulovičová, Peter
Bartoš, Juraj Bojnický, Jaroslav
Daubner, Marián Frkáň, Dušan
Gabona, Peter Hurta, Miroslav
Kopas, Ján Kurhajec, Marek
Marček, Dušan Michalka, Matej
Neradil, Milan Páleš, Róbert
Plánka, Zdeněk Polášek
a Dalibor Pročka.

Vaša banka

**SLOVEN
SPORI**

sporotel 0850 111 888

generálny partner

SKÁ
TELŇA

www.slsp.sk

HLAVNÍ PARTNERI

Martiner

**VŠADE DOBRÉ,
DOMA NAJLEPŠIE**

Vychutnajte si divadelnú sezónu s pivom **Martiner**

HLAVNÍ PARTNERI

Viena international

EIN UNTERNEHMEN DER REJLEK METAL & PLASTICS GROUP

■ presné strojné súčiastky ■ lisovacie nástroje ■ výlisky

**Spájame sa s najlepšími,
spojte sa s nami!**

www.viena.sk

HLAVNÍ PARTNERI

Najlepší idú za nami

Tatra banka

Najoceňovanejšia banka na Slovensku

Viac ako 55 ocenení za 18 rokov

The **Banker**

EUROMONEY

GLOBAL
FINANCE

TREND

:najlepší idú za nami

Member of Raiffeisen International

HLAVNÍ PARTNERI

SKANSKA

HLAVNÍ PARTNERI

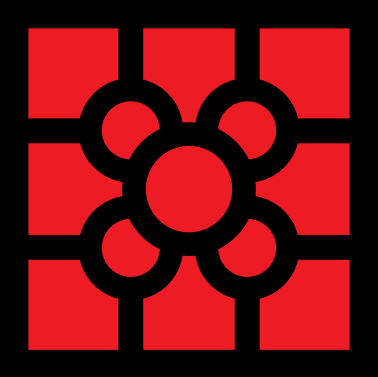

Mercedes-Benz

showroom Apollo Business Center Bratislava / production Poprad

DIVADLO PODPORILI

**byty
bývanie**

bilbao

tvoje miesto v meste

www.bilbao.sk

DIVADLO PODPORILI

SVETOVÝ LÍDER VO VÝROBE KLZNÝCH LOŽÍSK
www.GGBearings.com

email: slovakia@ggbearings.com
Tel: +421 43 40 40 111
Fax: +421 43 40 40 500

GGB SLOVAKIA s.r.o.
Hlavná 1910
038 52 Sučany

RAJEC®

DIVADLO PODPORILI

občerstvenie na premiéru venovali

kvetinové koše na premiéru venovala

ZÁHRADA - KVETINÁRSTVO

MEDIÁLNI PARTNERI

.týždeň

Informačný systém Turca
www.turiecinfo.sk

**Program
k inscenácii
A BUDEME SI ŠEPKAŤ**

Zostavila

Zuzana Palenčíková

Foto

Branislav Konečný
archív SNK

Fundraising a reklama

Soňa Buckulčíková

Vizuál inscenácie

Tom Ciller

Layout bulletinu

Dalibor Palenčík

Tlač P+M Turany

Cena 1 € / 30 Sk

Slovenské komorné divadlo
Divadelná 1, 036 80 Martin
Tel.: 043/422 40 98 (spojovateľ)
www.divadlomartin.sk

riaditeľ **František Výrostko**
umelecký šéf **Peter Gábor**
šéf výpravy **Jozef Ciller**

Zriaďovateľom SKD
je Žilinský samosprávny kraj.

Ž I L I N S K Ý
samosprávny kraj

